

Відомий російський статистик С. Тарновський наводив такі дані про зростання кримінальної злочинності в Росії у пореформений період: «Загальне число справ, що виникли, як в загальний так і у світовій юстиції з 1876 по 1889 рр., зростає на 57%, по 4% щорічно, тоді, як населення за цей час збільшувалося на 1,5% щорічно, або в три рази повільніше [11, с. 66]. В подальшому, темпи зростання злочинності стали ще більше випереджати приріст народонаселення. Органи поліції, не отримавши конкретних, беззаперечних комплексних законодавчих та нормативних актів щодо докорінного реформування системи, продовжували працювати, виходячи з місцевих можливостей. Передбачуваної загальнодержавної поліцейської реформи в Росії у повному обсязі не відбулось, а «Тимчасові правила» залишалися основоположним документом понад 50 років до скасування самої поліції.

Література

1. Полиция и милиция России: страницы истории. — М., 1995. — 39 с.
2. ПСЗ. — Соб. 2, — т. XXXVII, 1862, — №38622 – 39116.
3. ЦГИА України. — Ф. №442, оп. №55, д. №463, л. 54.
4. ЦГИА України. — Ф. №442, оп. №55, д. №463, л. 213.
5. ЦГИА України. — Ф. №442, оп. №519, д. №215. — С. 107.
6. ЦГИА України. — Ф. №442, оп. №55, д. №463, л. 213.
7. Карнович Е. П. Очерки наших порядков административных, судебных и общественных. — С.-Петербург, 1873, — 36 с.
8. ЦГИА України. — Ф. №442, оп. №55, д. №463, л. 54.
9. Большая советская энциклопедия: Изд. 3. — М., 1974. — т. 18. — 255 с.
10. ЦГИА України. — Ф. №442, оп. №55, д. №447, л. 30 (об.).
11. Ярмыш А. Н. Наблюдать неотступно. Административно-полицейский аппарат царизма и органы полицейского сыска в Украине в конце XIX — начале XX веков. — 66 с.

Д. Б. Лабоженко

(Університет внутрішніх справ)

ОРГАНІЗАЦІЯ МІЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЗА ЧАСИ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ

Організація міліції на початку Другої світової війни в порівнянні з довоєнними часами практично не змінилася. Правова база, на якій будувалась організація та діяльність міліції була доповнена загальними нормативними актами, що торкалися всієї

країни та системи правоохоронних органів у цілому. Новації, які були викликані воєнним часом у врегулюванні правового стану міліції, торкалися головним чином її діяльності в умовах воєнного стану. Організаційне будівництво правоохоронних органів (в тому числі й органів міліції) було спрямоване на вирішення головних завдань, які держава та суспільство ставили перед ними, і векторно націлені на виконання основної мети конкретного суспільства. Війна не змінила загальну спрямованість СРСР, тому здається дологічним, що організаційне будівництво правоохоронної системи не зазнало глобальних змін.

На початку війни 1941 – 1945 рр. перед органами міліції стало завдання перебудови діяльності на воєнні рейки. НКВС СРСР почав утворювати нові структурні підрозділи, які були необхідні для його діяльності в ті часи. Були утворені особливі війська для охорони тилу Червоної армії. З метою організації таборів військовополонених в НКВС СРСР було утворено Головне управління у справах військовополонених та інтернованих. У складі НКВС та УНКВС областей були створені оперативні групи, які займались організацією винищувальних батальйонів та керівництвом їхньою діяльністю. Загальне керівництво було покладене на Штаб винищувальних батальйонів при НКВС. Згодом (у серпні 1941 р.) наказом НКВС СРСР опергрупи НКВС-УНКВС були реорганізовані в четверті відділи, які керували винищувальними батальйонами [Организационная перестройка аппарата ..., с. 12.].

Наказ НКВС СРСР №00981 від 31.06.1941 р. об'єднав НКВС та НКДБ в рамках НКВС СРСР. НКВС СРСР складався з 25 управлінь, серед яких було й Головне Управління міліції [Інформаційне бюро УМВС України, ф. 46, оп. 1, д. 53]. Були ліквідовані деякі управління та відділи, наприклад, тюремне, пожежне та інші неоперативні структурні підрозділи.

До складу НКВС УРСР увійшло управління міліції. Їхні начальники були також і заступниками наркомів внутрішніх справ.

Управління міліції були також у складі УНКВС областей. Головне Управління міліції здійснювало керування міліцією УНКВС областей. У складі міськвідділів НКВС були відділи міліції. Загальними структурними підрозділами управлінь міліції республіки та областей були відділи: політичний, кримінального розшуку, БХСВ (БХСС), оперативний, служби та бойової підготовки, паспортно-реєстраційний, ДАІ (ГАИ) та секретаріат. Відомча міліція складалась з відділків по охороні будівель партійно-радянських органів, держбанків, архівів, установ та інших об'єктів, розташованих у великих адміністративних та промислових центрах республіки. На залізничному транспорті основними керівничими

підрозділами були дорожні відділи, лінійні відділки та лінійні пункти міліції. Дорожні відділи міліції до штату Управління міліції НКВС УРСР не входили і підпорядковувались безпосередньо дорожно-транспортному відділу Головного Управління міліції НКВС СРСР. Річна міліція складалась з відділків та оперативних пунктів міліції в портах. Начальник Управління міліції республіки був також заступником НКВС УРСР, начальники управлінь областей — заступниками начальників УНКВС, начальники міських й районних відповідних відділів (відділків) міліції — заступниками начальників відділів (відділків) НКВС. Така централізація апарату та керівництва була взагалі притаманна СРСР, і практика діяльності правоохоронних органів під час війни довела необхідність такої централізації для рішення оперативних завдань з охорони громадського порядку та здійснювання вагової допомоги фронту.

За часи війни Головне Управління міліції УРСР здійснило цілу низку організаційних заходів з перебудови діяльності підрозділів, у першу чергу тих, що здійснювали охорону громадського порядку та допомогу військовим підрозділам.

У квітні 1941 р. для боротьби з усіма видами політичного та кримінального бандитизму на всій території СРСР було створено відділ по боротьбі з бандитизмом ГУМ НКВС СРСР та відділення по боротьбі з бандитизмом управлінь міліції УНКВС республік, країв, областей. ВББ ГУМ НКВС СРСР складався з п'яти відділень: чотири — по зонах СРСР, п'яте — слідче. 30 вересня 1941 р. в НКВС СРСР було утворено самостійний відділ по боротьбі з бандитизмом, який у 1944 р. було реорганізовано в управління. Але, незважаючи на організаційний перерозподіл і утворення самостійних відділів (відділків) по боротьбі з бандитизмом, працівники міліції України продовжували роботу, яка була покладена на вищевказані підрозділи, силами кримінального розшуку, дільничих та міліціонерів [Организационная перестройка аппарата ..., с. 20].

При обласному НКВС у ті часи було Управління Робітничо-селянської міліції у складі: 1. ВБРСВ (ОБХСС); 2. Відділу служби та бойової підготовки; 3. Оперативної частини; 4. Політвідділу; 5. Відділу МТЗ (ОМТО); 6. Паспортно-реєстраційного відділу; 7. Відділу кримінального розшуку; 8. Міськвідділів РСМ (наприклад у Харкові їх було 19); 9. ДАІ (дивізіону РВР); 10. Фінвідділа; 11. Відділа кадрів; 12. Спецвідділів; 13. Секретаріату; 14. Полікліники УРСМ; 15. Клубу; 16. ВАГС (ОАГС); 17. Витверезвувача. Крім того, при Управлінні були: конвойні частини РСМ, школа та курси (перепідготовки керуючого складу РСМ), табори зі своїми комендатурами та особливий взвід відомчої міліції. Треба дода-

ти, що за часи війни були також спеціальні концентраційні пункти, які виконували спеціальні завдання пов'язані з евакуацією. Штатний розклад Управління міліції НКВС УРСР по Харківській області був визначений наказом НКВС УРСР №0066 від 3 червня 1941 р. та наказом Начальника УРСМ НКВС УРСР по Харківській області №378 від 7 червня 1941 р.

За штатним розкладом управління міліції Харківської області складалось з: начальника Управління міліції (він же заступник начальника УНКВС УРСР по Харківській області), заст. начальника Управління; секретаріату: начальника, старшого інспектора, завідуючого ділопроводженням, ділопроводжувача, друкарки; політвідділу: начальника, заст. начальника, помічника начальника відділу з комсомольсько-молодіжної роботи, старшого інспектора по політичній роботі (3), секретаря-друкарки; редакції: редактора, інструктора з поліграфічних робіт; мобілізаційної інспекції: старшого інспектора, інспектора; 1-й спецвідділу: начальника, заст. начальника, секретаря, старшого ділопроводжувача, друкарки; 1-й відділка (обліко-статистичного): начальника, оперуповноваженого, старшого регістратора (2), старшого дактилоскопа, (2); 2-й відділка (судового): начальника, оперуповноваженого, помічника оперуповноваженого (2); 3-й відділка (організаційно-контрольного та архіву): начальника, оперуповноваженого (3), помічника оперуповноваженого; 4-й відділка (оперативно-облікового): начальника, старшого оперуповноваженого, оперуповноваженого (2).

Штат відділу по боротьбі з розкраданням соціалістичної власності складався з начальника відділу, заст. начальника відділу, секретаря, друкарки та наступних відділків: 1-й відділка (боротьби зі спекуляцією): начальника, старшого оперуповноваженого (1), оперуповноваженого (3), помічника оперуповноваженого (1); 2-й відділка (боротьби з крадіжками у держторгах та споживкооперації): начальника, старшого оперуповноваженого (1), оперуповноваженого (2); 3-й відділка (боротьби з крадіжками у місцевій легкій промисловості, промисловій кооперації, постачально-побутових організацій): начальника, старшого оперуповноваженого (2), оперуповноваженого (2); група по боротьбі з контрабандою: оперуповноваженого (1); 4-й відділка (боротьби з крадіжками у сільському господарстві, заготовчих організаціях, фінорганях та фальшивомонетництвом): начальника, старшого оперуповноваженого (2); 5-й відділка (слідчого): начальника, старшого оперуповноваженого (2). Крім того, цей відділ мав групу по боротьбі з дитячою злочинністю (старший оперуповноважений, оперуповноважений), оперрозшук (старший оперуповноважений), 4-й відділок (слідчий-начальник, старший оперуповнова-

жений (3), оперуповноважений) та групу службового собаководництва (старший інструктор, проводник с/с (4), повар собачої кухні).

Штат кримінального розшуку складався з: помічника управління РСМ – начальника відділу, заступника начальника, секретаря, друкарка та структурних відділків: 1-й відділок (боротьби з бандитизмом, грабіжниками та вбивствами): начальника, старшого оперуповноваженого (2), оперуповноваженого (3), помічника оперуповноваженого (1); 2-й відділка (боротьби з крадіжками усіх видів): начальника, старшого оперуповноваженого (2), оперуповноваженого (4), помічника оперуповноваженого (1); 3-й відділка (боротьби з шахрайництвом, бешкетництвом, статевими та іншими злочинами): начальника, старшого оперуповноваженого, оперуповноваженого, помічника оперуповноваженого; 6-й відділка: начальника, помічника оперуповноваженого.

Відділ ДАІ мав наступний штат: начальник, секретар; 1-й відділок (організація руху): начальник, старший інспектор, інженер, інспектор; 2-й відділок (адміністративне слідство): начальник, старший інженер; 3-й відділок (технагляд): начальник, старший інженер; 4-й відділок (облік автопарку): начальник, інженер, паспортист.

Група ВВІР (ОВІР) мала такий штат: старший інспектор, інспектор.

Відділ служби та бойової підготовки за штатним розкладом мав такий вигляд: начальник, заступник начальника, старший ветінспектор, секретар, друкарка; 1-й відділок (охорона громадського порядку): начальник, старший інспектор (2), інспектор; 2-й відділок (охорона об'єктів КПУ (КПЗ), конвоювання та витверезвлення): начальник, старший інспектор (2), інспектор; група боротьби з дитячою безнаглядністю та безпризорністю: старший інспектор, інспектор; група підготовки: старший інспектор (2), інспектор (2).

Оперативний відділ: начальник, секретар, друкарка; 1-й відділок (науково-технічний): начальник, старший експерт, експерт, фотограф; 2-й відділок (дозвільна система): начальник, старший оперуповноважений, інспектор, оперуповноважений (3); 3-й відділок (оперативний): начальник, старший оперуповноважений, оперуповноважений(2), помічник оперуповноваженого.

Паспортно-реєстраційний відділ мав наступну структуру: керівництво: начальник, заступник начальника, секретар, друкарка; 1-й відділок (паспортний): начальник, старший інспектор (3), інспектор (3); група з надання дозволу на в'їзд

до кордонзони: старший інспектор, інспектор; 2-й відділок (розшуковий): начальник, старший інспектор, інспектор, помічник інспектора; кушове адресне бюро 1 категорії: начальник, старший інспектор, інспектор (3), старший реєстратор (5), реєстратор (18).

У зв'язку з відступом Червоної Армії, відходили й підрозділи міліції та органи НКВС областей України.

В липні 1941 р. НКВС УРСР перебазувався до Харкова, а в жовтні у Ворошиловоградську область. У червні 1942 р. місцем дислокації НКВС УРСР став місто Енгельс Саратовської області [Інформаційне бюро..., ф. 46, оп.1, д. 6].

На початку 1943 р. НКВС УРСР був предислокован у місто Борисолюбськ, а згодом у Ворошиловоградську область місто Старобельськ. Добре відомі такі факти, що вже 21 січня 1943 р., оперативна група УНКВС Ворошиловоградської області у складі 200 осіб, почала роботу в п'яти районах області. В цей же час закінчилось формування оперативної групи Харківської області, яка складалась з 75 осіб. 23 серпня 1943 р. разом з Червоною Армією оперативна група УНКВС по Харківській області почала виконувати наступні заходи: зачистка області від злочинного елементу; ліквідування шпигунських резидентур, радіопередавачів; забезпечення громадського порядку; забезпечення відбудови господарства; контроль та повсякденне керівництво діяльністю обласного Управління НКВС [Інформаційне бюро..., ф. 3, оп.1, д. 15, с. 17].

Організаційно опергрупа складалась з 16 груп: до першої, другої та третьої входило управління; 4 група — ЕКО; 5 група — четвертий відділ; шоста, сьома, восьма, дев'ята групи — спецвідділки; десята група — секретаріат; одинадцята група — відділ кадрів; дванадцята група — Адміністративно-господаче управління; тринадцята група — МПВО; чотирнадцята група — Управління пожежної охорони; п'ятнадцята група — тюремне управління; шістнадцята група — міліція. Окрім своїх функціональних обов'язків працівники міліції займались фільтрацією осіб, які пересувались через межі міста. Для охорони громадського порядку на вулицях Харкова було виставлено 94 поста, під охорону міліції було прийнято 22 державні установи і підприємства [Из истории..., с. 225].

У серпні 1943 р. місце перебування НКВС УРСР став Харків, а в листопаді — Київ [ЦДАВОВ... с. 57 – 61].

Організаційні форми будування міліції в звільнених областях України залишилися тими ж, що і до окупації. Тільки в середині 1943 р. в органах міліції були утворені відділи (відділки) по боротьбі з злочинністю серед неповнолітніх, а на початку 1944 р. на-

уково-технічне відділення карного розшуку було реорганізовано в науково-технічний відділ.

Таким чином, структура міліції України була відбудована в повному обсязі з частковими змінами в її підрозділах до і після звільнення від загарбників, чим ще раз доведена свою доцільність та життєздатність.

Література

1. Внутренние войска в Великой Отечественной войне 1941 – 1945 гг. Документы и материалы. — М.: Юридическая литература, 1975. — 726 с.

2. Из истории милиции советской Украины. — К.: Изд-во МООН УССР, 1965. — 400 с

3. Інформаційне бюро УМВС України. — Ф. 36, оп. 1, д. 15.

4. Інформаційне бюро УМВС України. — Ф. 46, оп. 1, д. 61.

5. Органы и войска МВД России. Краткий исторический очерк/ Под ред. В. Ф. Некрасова, А. В. Борисова и др. — М.: Объединенная редакция МВД России, 1996. — 465 с.

6. Организационная перестройка аппарата милиции Советской Украины применительно к деятельности в чрезвычайных условиях Великой Отечественной войны / Сост. А. П. Тимченко. — К.: Изд-во КВШ МВД СССР, 1984. — 20 с.

7. ЦДАВОВ України. — Ф. 2, оп. 7, од. хр. 602.

І. Д. Коцан

(Університет внутрішніх справ)

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ САНІТАРНО-АДМІНІСТРАТИВНОГО ВІДДІЛУ ПРИ ХАРКІВСЬКІЙ ГУБЕРНСЬКІЙ МІЛІЦІЇ

Зміни системи органів внутрішніх справ у 20-і рр. обумовлювалися низкою обставин: режимом економії, що проводилася, курсом на скорочення адміністративно-управлінських витрат, передачею ряду державних органів на місцевий бюджет, відмовою від надзвичайщини, багато в чому виправданої в умовах громадянської війни, яка потребувала розподілу повноважень між різноманітними ланками державного апарата, національно-державним будівництвом та ін.

Маючи своїм призначенням проводити в життя розпорядження радянської влади й охороняти особисту і майнову безпеку